

AKTIVIZACE AKTÉRŮ V OBLASTI VÝZKUMU, VÝVOJE A INOVACÍ V KONTEXTU PŘÍPRAVY A REALIZACE STRATEGIE INTELIGENTNÍ SPECIALIZACE ČR

ACTIVATION OF STAKEHOLDERS IN THE FIELD OF RESEARCH, DEVELOPMENT AND INNOVATION IN THE CONTEXT OF PREPARATION AND IMPLEMENTATION OF THE SMART SPECIALIZATION STRATEGY OF THE CZECH REPUBLIC

Ing. Marek Jetmar, Ph.D.

Vysoká škola regionálního rozvoje
Žalanského 68/54, 163 00 Praha 17 - Řepy
e-mail: jetmar.marek@seznam.cz

Klíčová slova:

strategie inteligentní specializace (RIS3), výzkum a vývoj, aktéři

Keywords:

Smart Specialization Strategy (S3), research and development, stakeholders

Abstrakt:

Abstrakt: Příspěvek se zabývá problematikou implementace konceptu inteligentní specializace v ČR. Soustředí se na specifika českého přístupu – národní regionální přístup a možné odlišnosti v naplňování koncepce. Pozornost je věnována práci s aktéry v oblasti výzkumné a vývojové sféry (veřejné výzkumné instituce, inovační útvar podniků apod.) - koncept objevování podnikatelských příležitostí.

Příspěvek se dále soustředí na základní problémy a dilemata spojená se zapojováním partnerů, možnostmi a limity jejich aktivizace a možnosti koordinace aktivit na národní a regionální úrovni.

Abstract:

The paper deals with the implementation of the concept of smart specialization in the Czech Republic. It focuses on the specifics of the Czech approach - national and regional approach and possible differences in the implementation of the concept. Attention is paid to working with actors in the area of research and development (public research institutions, innovation department of enterprises, etc.) - the entrepreneurial discovery process.

The paper also focuses on the basic problems and dilemmas associated with the involvement of partners, the possibilities and limits of their activation and the possibility of coordination of activities at national and regional level.

Úvod: Účel Národní výzkumné a inovační strategie pro inteligentní specializaci České republiky

Účelem Národní výzkumné a inovační strategie pro inteligentní specializaci České republiky (Vozáb a kol. 2014-2015, Jetmar a kol 2016), dále jen „Národní RIS3 strategie“, je efektivní zacílení finančních prostředků – evropských, národních, krajských a soukromých (především

podnikových) – na aktivity vedoucí k posílení výzkumné a inovační kapacity v prioritně vytyčených perspektivních oblastech, klíčových pro rozvoj národní ekonomiky.

Finální podoba Národní výzkumné a inovační strategie pro inteligentní specializaci České republiky byla v podobě Aktualizace obsahující zásadní změnu v pojetí a zaměření návrhové části (Jetmar a kol 2016) schválena vládou ČR dne 11. července 2016. Dne 29. září 2016 byl zástupcem Evropské komise odeslán dopis, kterým oznamuje schválení aktualizace Národní RIS3 strategie pro Českou republiku.

1. Koncept inteligentní specializace v evropském kontextu

Strategie inteligentní specializace představuje koncepci pro růst založený na principech inteligentních řešení („smartness“), udržitelnosti a inkuzivity. Vzhledem k evropskému zastřešení se úzce váže na cíle evropské strategie Evropa 2020, Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění (zkráceně jen „Evropa 2020“), především pak na ty její části, které jsou spojeny s investicemi do vzdělávání, výzkumu, vývoje a inovací.

Evropa 2020 je desetiletou strategií Evropské unie, která se zaměřuje na vytváření pracovních míst a hospodářský růst. Byla zahájena v roce 2010 s cílem vytvořit podmínky pro inteligentní a udržitelný růst podporující sociální začleňování (Evropská Komise KOM(2010) 2020)

Primárním smyslem RIS3 strategie je podpořit hospodářský růst a transformaci směrem ke znalostní ekonomice, se zohledněním společenských výzev a podmínek členských států a jejich regionů.

Existence RIS3 strategie představuje také předběžnou podmínku pro uskutečňování intervencí regionální politiky Evropské unie (Evropských strukturálních a investičních fondů, ESIF) v oblasti podpory výzkumu, vývoje a inovací. Podle tzv. Obecného nařízení (Nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 1303/2013) je povinností zpracovat a předložit Evropské komisi strategii inteligentní specializace pro ty členské státy nebo regiony, které chtějí investovat prostředky ESIF do těchto tematických cílů:

1. Posilování výzkumu, technologického rozvoje a inovací
2. Zlepšení přístupu k informačním a komunikačním technologiím (IKT), využití a kvality IKT

Viz např. PŘÍLOHA XI, Předběžné podmínky, ČÁST I: Tematické předběžné podmínky, 1. posílení výzkumu, technologického rozvoje a inovací.

Nesplnění předběžné podmínky by znamenalo zablokování tzv. průběžných plateb ze strany Evropské komise a v podstatě zabránění využívání zdrojů ESIF pro tento účel v dané zemi, respektive regionu.

Specifickým, ale stěžejním rysem koncipování a realizace RIS3 strategie je důraz na tzv. proces podnikatelského objevování (vyhledávání) nových příležitostí („entrepreneurial discovery process“, EDP), který kromě veřejné správy zahrnuje účast podnikatelů, výzkumníků a dalších společensko-ekonomických skupin, včetně občanské společnosti v roli uživatele inovací (tzv. quadruple helix).

Tento proces se vztahuje nejen na definování cílů strategie, ale musí probíhat po celou dobu realizace strategie, aby přinášel jak zpětnou vazbu a verifikaci realizovaných intervencí, tak

nové náměty a doporučení pro zacílení připravovaných intervencí a profilování navrhovaných oblastí specializace na které budou intervence směřovány.

V ČR se přistoupilo k naplnění RIS3 specifickým přístupem. Na celostátní úrovni vznikla Národní RIS3, která určuje cíle a priority, uvádí národní domény specializace. Na úrovni krajů (pravidla NUTS 3) bylo vytvářeno 14 krajských RIS3 strategií, které byly následně prohlášeny za přílohy NRIS3. Představují autonomní pohled regionálních aktérů na inteligentní specializaci v jejich územích. Jejich příprava probíhala paralelně s vytvářením národního dokumentu. MŠMT, v té době zodpovědné za přípravu strategie RIS3 (respektive naplnění předběžné podmínky), v podstatě umožnilo vytváření krajských dokumentů v rámci samostatné působnosti krajů.

2. Zapojení partnerů na národní úrovni

Pomineme-li řídicí struktury NRIS3 (řídicí výbor, předsednictvo), které tvoří zainteresovaní představitelé veřejné správy – Úřad vlády, sekce místopředsedy vlád pro vědu, výzkum a inovace zodpovědná za řízení RIS3, zástupci řídicích orgánů OP VVV (MŠMT) a OP PIK (MPO), sekce MŠMT zodpovědné za oblast vysokých škol, výzkumu a vývoje, MMR – sekce pro řízení ESIF (NOK, předběžná podmínka), MF, a představitel krajů, pak klíčový mechanismus pro komunikaci se zástupci VaVaI představují inovační platformy.

Národní inovační platformy jsou konzultační skupiny, které zřizuje Řídicí výbor RIS3 za účelem identifikace potřeb, zpřesnění/usměrnění strategických priorit, identifikaci podnikatelských příležitostí a projednání zacílení navrhovaných opatření (tj. zamýšlených intervencí na podporu identifikovaných oblastí inteligentní specializace). Národní inovační platformy jsou zřízeny pro navrhované domény specializace a představují fórum, které má iniciační a doporučující charakter.

V průběhu procesu došlo k postupnému upřesnění obsahu a názvů Národních inovačních platforem. Hlavní proud tvoří:

- I. Strojírenství, energetika, hutnictví,
- II. Elektronika, elektrotechnika a ICT,
- III. Výroba dopravních prostředků,
- IV. Léčiva, biotechnologie, prostředky zdravotnické techniky, life sciences.

Během podzimu 2015 došlo k rozšíření struktur Národní RIS3 strategie do 7 Národních inovačních platforem, které lépe odráží strukturu české ekonomiky i požadavky Evropské komise na vertikalizaci, resp. sektoralizaci domén specializace, která je postupně aplikovaná při formulaci výzev z operačních programů a národních dotačních limitů. Přeskupení Národních inovačních platforem je založeno na výši podílu soukromých výdajů do VaVaI v příslušném sektoru. S tím souvisí i nastavení státní politiky tak, aby byly vytvářeny podmínky pro jejich další rozvoj. Jde o podporu a rozvoj firem, výzkumné infrastruktury, VŠ, lidské zdroje, mezinárodní spolupráce.

S ohledem na tematické zaměření, diversifikaci a selekci navržených domén specializace došlo k následujícímu rozšíření NIP:

- V. Kulturní a kreativní průmysly,
- VI. Zemědělství a životní prostředí,
- VII. Společenské výzvy.

V průběhu podzimu 2015 v rámci rozšíření struktur Národních inovačních platforem proběhlo současně i rozšíření členů. Původní členové byli doplněni zástupci Sektorových (Pracovních)

skupin vytvořených pro účely debaty o zaměření Národní politiky výzkumu, vývoje a inovací na roky 2016-2020. Členové sektorových skupin jsou podle svého zaměření seskupeni pod jednotlivé NIP a spolupracují s Národním RIS3 manažerem v rámci EDP na identifikaci prioritního zaměření výzev operačních programů naplňujících RIS3 strategie.

Základní problémy, které se musely překonat při vedení debaty v NIP:

- a) Identifikace protistran ochotných zapojit se do procesu objevování podnikatelských příležitostí a hrát v tomto stěžejním procesu aktivní úlohu. (Identifikace a výběr aktérů trval více než rok a byl provázán s činností Sektorových skupin ustavených v souvislosti s aktualizací Národní politiky výzkumu, vývoje a inovací v roce 2015. Široce organizované inovační platformy, svolávané MŠMT v souvislosti s přípravou RIS3 v letech 2014-2015, se ukázaly jako málo tvůrčí.)
- b) Nalezení společného jazyka, kterým by byli schopni mezi sebou komunikovat vědečtí pracovníci, akademici a pracovníci veřejných vysokých škol, podnikatelé, inovátoři působící ve firemních výzkumných a inovačních útvarech, zástupci podnikatelských svazů jejich experti, úředníci pocházející z rozdílných prostředí s odlišnou vnitřní kulturou,
- c) Nalezení hladiny, která bude dostatečně konkrétní, aby priority a zacílení nepůsobily banálně, zároveň však dostatečně generalizující, aby na ně mohli reagovat, respektive jim porozuměli administrátoři, hodnotitelé, předkladatelé projektů – žadatelé,
- d) Otevření se debatě, ochota vyslechnout názor kolegů, podělit se o svůj názor,
- e) Umění vedení diskuse, schopnost vést jednání k vytčeným cílům (priority výzkum, vývoje a inovací) a získat si respekt,
- f) Schopnost vystihnout v diskusi to podstatné a formulovat z pohledu zúčastněných srozumitelné závěry, které může NIP akceptovat.

Je zřejmé, že na regionální úrovni se organizátoři těchto jednání potýkají ještě s dalšími problémy odrážejícími strukturální specifika jednotlivých krajů. Klíčovým aspektem je intenzita zájmu regionálních volených představitelů a schopnost nejen podpořit ale i reálně usměrňovat debatu o zaměření krajské RIS3 a politická podpora její implementace.

3. RIS3 na úrovni krajů

Struktura pro řízení a implementaci RIS3 strategie naplňuje 6 základních funkcí:

- řídicí (jejímž nositelem je např. krajská rada pro inovace/konkurenceschopnost či její obdoba),
- výkonnou (jejímž nositelem je implementující subjekt – ve většině případů specializovaná agentura typu regionální rozvojové agentury, inovačního centra, apod., popřípadě relevantní odbor krajského úřadu),
- konzultační ve smyslu „entrepreneurial discovery“ procesu (jejímž nositelem jsou inovační platformy sdružující klíčové aktéry ze všech sfér triple/quadruple helix, zejména však podnikatele),
- koordinační (jejímž nositelem je zejm. Krajský RIS3 manažer a jeho tým),
- monitorovací/evaluační,
- podpůrnou (zajišťuje také pracovně právní a odměňovací rámec k efektivnímu pracovnímu výkonu při implementaci RIS3 strategie v kraji),

přičemž konkrétní způsob zajištění těchto funkcí a navržení zodpovědných subjektů sdružených na jednotlivých úrovních této struktury jsou již individuálně řešeny v každém kraji.

Krajské rady pro inovace

Na úrovni krajů byly zřízeny řídicí orgány pro RIS3 strategii v daném kraji. Zpravidla se jedná o krajské rady pro inovace/konkurenceschopnost – jsou pojmenovány v závislosti na konkrétní situaci a zvyklostech daného kraje, neboť v některých krajích, které úspěšně realizují své regionální inovační strategie, již implementační struktury existují a role koordinačního orgánu bude svěřena jim. V krajské radě pro inovace či pro konkurenceschopnost jsou zastoupeni i představitelé samosprávy (krajské a městské, zejména metropolitních území), inovačních podniků a výzkumných organizací.

Role krajských rad pro inovace je obdobná rolím struktur na národní úrovni, avšak reaguje na místní podmínky. Obecně se jedná o roli koordinační a doporučující, nikoliv výkonnou. Ve vztahu k intervencím realizovaným v gesci či z prostředků krajských samospráv mají roli poradní. Podobně v záležitostech podpory podnikání, působnosti zákona o podpoře výzkumu, vývoje a inovací a vysokoškolského zákona je působnost krajských rad pro inovace či pro konkurenceschopnost zpravidla omezena na roli konzultačních platforem, avšak v jednotlivých krajích může být situace odlišná.

Podpůrnou roli pro formování intervencí/operací v krajích hrají Krajské inovační (podnikatelské) platformy, které se nazývají v různých krajích různě, podobně jako je tomu v případě krajských rad pro inovace. Inovační/podnikatelské platformy jsou poradním, konzultačním či pracovním orgánem krajské rady pro inovace jednak v oborech, na které bude zaměřena krajská specializace, jednak v horizontálních tématech/oblastech změny, na které jsou zaměřeny krajské přílohy Národní RIS3 strategie. Role krajských inovačních platforem je obdobná roli inovačních platforem na národní úrovni, vztahuje se však především ke krajským přílohám Národní RIS3 strategie a k intervencím, realizovaným na území kraje z národní úrovně. Role krajských inovačních platforem je především iniciační, doporučující a konzultační. Krajské inovační platformy rovněž poskytují zpětnou vazbu při realizaci projektů, posuzování dosažených výsledků a předkládání návrhů na posílení krajského inovačního systému krajské radě pro inovace/konkurenceschopnost. V záležitostech podpory podnikání, působnosti zákona o podpoře výzkumu, vývoje a inovací a vysokoškolského zákona je působnost Krajských inovačních (podnikatelských) platforem omezena na konzultační roli.

V rámci krajů jsou identifikovány domény specializace, které odrážejí specifické podmínky rozvoje VaVaI a podnikatelských příležitostí v jednotlivých krajích. Významná část VaVaI témat se překrývá s tématy identifikovanými na národní úrovni a stala se předmětem objevování podnikatelských příležitostí (EDP) realizované prostřednictvím NIP.

„Entrepreneurial discovery process“ v regionech se odehrává různými způsoby a na několika úrovních:

- podnikatelské/inovační platformy, představují skupiny, v nichž převažují podnikatelé a účastní se jich výzkumníci a další představitelé triple/quadruple helix;
- krajské rady pro inovace, které představují řídicí struktury krajských RIS3, ale i v nich jsou mimo další členy zpravidla také zástupci podnikatelů;
- ad hoc jednání a setkání s podnikateli a výzkumníky, která byla organizována krajskými RIS3 manažery ve spolupráci s krajskými samosprávami;
- návštěvy podniků a výzkumných pracovišť, rozhovory o potřebách a bariérách inovačního procesu v kraji.

Konzultace a účast podnikatelů a výzkumníků (a dalších subjektů) byly v každém kraji organizovány různým způsobem. V některých krajích byly ustaveny oborové inovační platformy pro vybrané znalostní či hospodářské domény specializace, v jiných se v této fázi jednalo o platformy organizované tematicky, tedy např. k problematice lidských zdrojů, podnikavosti apod.

Celkově se ve 14 krajích procesu přípravy RIS3, určování priorit a návrhu opatření a intervencí, a zejména návrhu domén specializace účastnily různou formou stovky subjektů jak podnikatelských, tak výzkumných, ale také subjektů z neziskové sféry a představitelé veřejné správy. V krajích byly konzultovány především regionální RIS3 strategie, které nakonec získaly podobu krajské přílohy Národní RIS3, avšak účastníci měli příležitost vyjadřovat se také k návrhům vlastní Národní RIS3. Jejich návrhy byly konzultovány prostřednictvím krajských RIS3 manažerů a byly přiměřeně zapracovávány do Národní RIS3, a to zejména v případě doporučení a návrhů na specifikaci či bližší určení (nebo naopak doplnění) domén specializace, které byly navrhovány na národní úrovni. Domény specializace na národní úrovni jsou tedy výsledkem kombinace identifikování potřeb a specializací na národní úrovni a reflexí potřeb, názorů a doporučení na úrovni krajské.

Proces účasti podnikatelů a výzkumníků a dalších zástupců quadruple helix při hledání příležitostí pro posilování a rozvíjení specializace je zajišťován především v inovačních platformách na národní i krajské úrovni, a dále pak v krajských radách pro inovace. Klíčovou rolí inovačních platform je specifikace navržených domén specializace, diskuse a návrhy na jejich profilaci, identifikace potřeb ve vybraných doménách, identifikace příležitostí ve vybraných doménách specializace a doporučování intervencí vedoucích k posílení domén specializace a jejich hospodářských přínosů. V tomto smyslu je pro realizaci RIS3, zacílení intervencí a dosažení výsledků RIS3 proces zapojující zejména podnikatele a výzkumníky formou inovačních platform zcela klíčový a nenahraditelný.

Závěr

Dichotomie řízení RIS3, nastavená MŠMT v letech 2013-2015, vyvolává řadu otázek ohledně vzájemných vztahů mezi národní a regionální úrovní konceptu inteligentní specializace (RIS3). Základním faktorem je rozpor mezi pojetím vládní politiky a samosprávnou, tj. vlastně samostatnou, aktivitou krajů a možnosti koordinace vzájemných kroků. Výzvou je rovněž vztah politické reprezentace a administrativy krajů k animátorům (krajským RIS3 manažerům) a jimi řízeným strukturám, které stojí zpravidla mimo krajský úřad.

Co se týče spolupráce s partnery z výzkumné, vývojové a inovační sféry, byly na národní a krajské úrovni vytvořeny mechanismy pro vzájemný průběžný dialog. Pro veřejnou správu je však výzvou udržet kvalitu diskuse a umět její výstupy promítnout do vládní politiky, do podpůrných programů. Je zřejmé, aktivní zapojení aktérů do činnosti Národních inovačních platform umožní nastavit jak věcné (tematické zaostření, tzv. vertikalizace), tak i formální (podmínky čerpání, způsobilé výdaje, veřejná podpora, intenzita podpory atd.) parametry výzev (OP PIK, OP VVV, OP PPR, národní programy – TAČR), přispěje k nastavení hodnotících plánů, způsobu sběru dat, nasměrování forsightu apod.

..

Použité zdroje:

JETMAR, Marek a kol.: *Aktualizace Národní výzkumné a inovační strategie pro inteligentní specializaci České republiky*, Úřad vlády 2016

FORAY, Dominique. *Smart Specialisation - Opportunities and Challenges for Regional Innovation Policy, Series: Regions and Cities*. Routledge, 2015. 104 stran. ISBN 978-1138776722

VOZÁB, Jan: *Národní výzkumná a inovační strategie pro inteligentní specializaci České republiky, MŠMT 2014-2015*

NAŘÍZENÍ (EU) EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY č. 1303/2013 o společných ustanoveních týkajících se Evropského fondu pro regionální rozvoj, Evropského sociálního fondu, Fondu soudržnosti, Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova a Evropského námořního a rybářského fondu, o obecných ustanoveních týkajících se Evropského fondu pro regionální rozvoj, Evropského sociálního fondu a Fondu soudržnosti a o zrušení nařízení Rady (ES) č. 1083/2006 ze 17. prosince 2013

EVROPSKÁ KOMISE KOM(2010) 2020. *Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění (Evropa 2020)*, SDĚLENÍ KOMISE, v konečném znění